

КРИМІНОЛОГІЯ ВІЙНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ КОРУПЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ: ВАЖЛИВІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЙ І ТАКТИК ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

CRIMINOLOGY OF WAR THROUGH THE PRISM OF CORRUPTION COMPONENT: IMPORTANT ASPECTS OF STRATEGY AND TACTICS COUNTERING CRIMES

Сокуренко В.В., к.ю.н.,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеський державний університет внутрішніх справ

Російсько-українська війна забрала тисячі людських життів, змінила геополітичну ситуацію (структуру) світу. Міграційна складова вийшла на перший план: мільйони біженців намагаються знайти притулок в інших країнах. Посилаються цим самим пророцтва афонського старчества про те, що вижити можна буде лише в селі. Збуваються застереження глобалістів світового масштабу про масовий голод на планеті Земля. Особливо тривожно в нинішній зимовий час, що піддається масовим обстрілам критична інфраструктура нашої держави. Відбувається повсюдне вимкнення електроенергії, водопостачання та багато інших похідних від основних потреб населення (лікування, брак продуктів харчування, неможливість працевлаштування, вимкнення банкоматів, перебої в роботі мережі Інтернет тощо). Головним завданням людства є не допустити ядерної війни (як це відбулось у Хіросімі та Нагасакі). Зрештою, маємо гіркий досвід Чорнобиля, з яким прийшла апокаліптична епоха. У масовій свідомості атомна аварія асоціюється з Одкровенням Іоанна Богослова [Одрк. 8–11] про пророку зірку «полин» (інша поширена назва – «чорнобиль»). Усіма цими питаннями сьогодні посилено займається кримінологія з духовно-ціннісних позицій, адже йдеться про складні криміногенні стани, з яких потрібно знайти вихід. Цілком очевидно, що потреба виходу зі стану війни і досягнення довгоочікуваного миру є пріоритетом. При цьому важливо зберегти українську інфраструктуру цілісною і неушкодженою. А це залежить від боєздатності української армії, міжнародної підтримки, вміння проводити ділові переговори та виведення дипломатії на передові рубежі, коли кожен боронить країну у свій (власний, можливий) спосіб. Надзвичайно важливим для наукового розроблення є порівняно новий напрям – кримінологія війни (воєнна кримінологія в аспекті вироблення стратегій управління армією та політикою держави або військова кримінологія в аспекті вироблення тактик бойових дій, які можуть бути адаптовані до найрізноманітніших обставин і ситуацій). Важливими у цьому аспекті є пріоритет боротьби з корупцією, раціональний розподіл і використання коштів, а також розумна грошова політика в управлінні державою.

Ключові слова: кримінологія війни, корупційна складова, російсько-українська війна, воєнні злочини, міждисциплінарність, оборонно-промисловий комплекс, колабораціонізм.

The Russian-Ukrainian war has claimed thousands of human lives, changed the geopolitical situation (structure) of the world. The migration component came to the fore: millions of refugees are trying to find shelter in other countries. Thus, the prophecies of the Athos elders that it will be possible to survive only in the village are strengthened. The globalists' warnings about mass famine on the planet Earth are coming true. It is especially alarming in this winter time that critical infrastructure of our country is subjected to massive shelling. There is a widespread shutdown of electricity, water supply and many other derivatives of the basic needs of the population (medical treatment, lack of food, impossibility of employment, shutdown of ATMs, interruptions in the Internet, etc.) The main task of humanity is to prevent nuclear war (as it happened in Hiroshima and Nagasaki). After all, we have the bitter experience of Chernobyl, with which the apocalyptic era came. In the mass consciousness, the nuclear accident is associated with the Revelation of John the Theologian [Revelation 8-11] about the prophetic star "wormwood" (another common name is "Chernobyl"). All these issues are now intensively dealt with by criminology from the spiritual and value positions, because we are talking about complex criminogenic states, from which it is necessary to find a way out. It is quite obvious that the need to end the war and achieve the long-awaited peace is a priority. At the same time, it is important to keep the Ukrainian infrastructure intact and undamaged. And this depends on the combat capability of the Ukrainian army, international support, the ability to conduct business negotiations and bring diplomacy to the forefront, when everyone defends the country in their own (own, possible) way. Extremely important for scientific development is a relatively new direction – the criminology of war (military criminology in the aspect of developing strategies for managing the army and state policy or military criminology in the aspect of developing tactics of warfare that can be adapted to a variety of circumstances and situations). In this aspect, the priority of the fight against corruption, rational distribution and use of funds, as well as a reasonable monetary policy in the management of the state are important.

Key words: criminology of war, corruption component, Russian-Ukrainian war, war crimes, interdisciplinarity, military-industrial complex, collaborationism.

Обкладинка журналу «The Economist 2019» – чотири вершини Апокаліпсису: Чума, Війна, Голод, Смерть. На них останнім часом часто наголошує видатний кримінолог української держави В. О. Туляков (одеська кримінологічна школа) у рамках перспективного напрямку наукових досліджень – кримінології війни, що задає ритм здійснення подальших наукових досліджень.

Актуальність розроблення наукової проблеми. Війна, а надто повномасштабна, – гранична подія у житті як окремої людини, так і суспільства, держави. Вона означає фундаментальні, тектонічні зсуви у засновах соціотворення (актуалізація, переосмислення, перевідкриття ціннісних (блага) та утилітарних засад суспільного договору), а також, можливо, глобальної політико-економічної, безпекової архітектури. Війна для окремої держави – це рубікон, за яким колишні конфігурації суспільства і держави принципово неможливі: або держава

зникає, або перероджується через преображення. Однак цей процес зі всією своєю брутальністю, трагічністю, жертвовністю, героїчністю не є заздалегідь визначеним; траєкторії можливого істотно різняться, а метасистемний прогноз розвитку виходить далеко за межі ситуативного підходу, обмежується численними невизначеними перемінними, значним допущенням, ускладненим елементом ірраціонального. Позаяк зберігається можливість виокремити, взяти до уваги, досліджувати ті кримінологічно значущі фактори, що вже відбулися, сформувалися і дають достатньо підстав для обґрунтованих прогнозів їх впливу на криміногенний потенціал, злочинність. Воєнні фактори – ті обставини фізичної (онтологічної, екзистенційної) та соціальної (метафізичної, конструктивістської) дійсності, які безпосередньо та/або опосередковано пов'язані з негативними наслідками розв'язаної російською повномасштабною війною проти України. Таких наслідків та відповідно факторів багато. І їх ґрунтовний аналіз, опис, пояснення потребують широкого дослідницького простору для здій-

снення комплексних кримінологічних прогнозів тощо [1, с. 96–97].

Воєнний злочин є одним із різновидів міжнародних злочинів (злочинів за загальним міжнародним правом) і традиційно вивчається саме міжнародним кримінальним правом. Однак немає сумнівів у тому, що дослідження взаємозв'язку «війна – злочинність» повинно бути міждисциплінарним. Це не є прерогативою міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини або міжнародного кримінального права. Цей феномен багатоаспектний, об'єднує багато чинників політичного, економічного, правового, психологічного характеру. Особливої уваги потребують такі питання, як механізм виникнення та особливості детермінації збройних конфліктів, роль державних інститутів у розв'язанні війни, особливості відповідальності за воєнні злочини та покарання винних. Важлива роль належить як національним, так і міжнародним, а також гібридним судовим органам, рішення яких повинні бути не тільки ретельно вивченими, а й легітимними, справедливими. На жаль, саме так, у сучасних умовах «кримінологія війни», викристалізовуючись на основі принципу наукового автогенезу, все чіткіше набуває значення мейнстріму в сучасній кримінології, залучаючи до її предмета додаткові прямі та побічні гуманітарні, соціальні, економічні, політичні наслідки збройного протистояння. Стає очевидно, що війни не лише призводять до загибелі людей та їх страждань, але й створюють сприятливий ґрунт для зростання організованої злочинності, дають можливість незаконного збагачення шляхом організації нелегальних ринків зброї, контрабандних товарів, наркотиків, торгівлі людьми, нелегальної міграції тощо [2, с. 18–19].

Війна в умовах світових глобалізаційних процесів.

Війна супроводжує людство впродовж усієї його історії, вона була невід'ємним елементом зміни історичних епох, часто будучи каталізатором соціальних, економічних та політичних перетворень. Згідно з найоптимістичнішими підрахунками за останні кілька тисячоліть людство провело в мирі менш ніж триста років, що не складає і одного відсотка від розглянутого часу. Війна стала настільки помітним та, на жаль, невід'ємним елементом історії людства, що навіть була покладена в основу ідеології деяких держав. Так, офіційна ідеологічна основа сучасної російської держави значною мірою побудована на постійній ностальгії за «великою перемогою» та пропагандистських мотивах про можливість повторення такої «перемоги», не акцентуючи уваги на тому, що ця перемога супроводжувалася колосальними жертвами, голодом, хворобами та людським горем. До чого це призвело ми можемо бачити зараз, в умовах, коли деякі вчені почали говорити про так званий кінець історії – період, коли в цивілізованому світі повинні настати мир і стабільність, а всі зусилля держав мають бути спрямовані не на нові війни, а на науковий прогрес, покращення рівня життя громадян та економічну конкуренцію. Ми отримали не «кінець історії», а нову повномасштабну війну в Європі [3, с. 89–90].

Світова спільнота намагається максимально уникнути виникнення збройних конфліктів, адже, крім жертв серед людей, в умовах глобалізації збройний конфлікт практично в будь-якій частині світу має відчутний вплив на всі інші країни сучасної світової спільноти. Так, російське вторгнення в Україну потенційно може призвести до продовольчої кризи та масового голоду в менш розвинених країнах, а гіпотетичний напад КНР на Тайвань може призвести до світової кризи, пов'язаної з тим, що на Тайвань припадає більша частина виробництва комплектуючих сучасної електроніки, що, у свою чергу, може призвести до катастрофічних наслідків для світової економіки [3, с. 90]. Таким чином, предметний горизонт кримінології війни виходить далеко за межі суто правничої проблематики, охоплюючи політологічні, економічні, гуманітарні аспекти сучасного глобального світобудову,

а також регіональних політик, в тому числі Європейського Союзу. Це дає підстави стверджувати, що кримінологія війни постає інтегративною, міжгалузєвою платформою, простором дослідження війни та її ефектів у спектрі феномена злочинності та її жертв. Цілком зрозуміло, що за такого підходу закономірним є охоплення фокусом уваги кримінології війни і кримінально-криміногенного явища колабораціонізму.

Людина як найвища соціальна цінність у дослідженні проблем кримінології війни. Відповідальність державних інститутів в умовах воєнного стану безумовно підвищується, але центральною ланкою в механізмі недопущення збройних конфліктів, їх припинення, подолання наслідків є люди. Людина. Тому що всі рішення приймаються людьми на основі рівня своєї культури, освіти, усвідомлення відповідальності за рішення, що приймаються. Безумовно, зростає роль колективних рішень як у межах окремих держав, так і в міждержавних союзах [2, с. 19].

Серед найбільш тяжких злочинів, на яких треба зробити акцент, у статті 8 (2) (b) Римського статуту називаються такі: умисний цілеспрямований напад на цивільне населення чи окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях; умисний напад на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, які не є воєнними цілями; умисне здійснення нападу, коли відомо, що такий напад стане причиною випадкової загибелі чи травмування цивільних осіб або завдаватиме шкоди їх майну, цивільним об'єктам чи спричинить загальну, довготривалу та серйозну шкоду навколишньому середовищу, що не можна буде пояснити конкретною чи очікуваною воєнною перевагою внаслідок таких дій в цілому; напад на незахищені і такі, що не є воєнними цілями, міста, села, жилі приміщення чи будівлі або їх обстріл із застосуванням будь-яких засобів; вбивство чи поранення комбатанта, який, склавши зброю або не маючи більше засобів захисту, здався у полон; пряме або непряме переміщення окупаційною державою частини її власного цивільного населення на окуповану нею територію, депортація або переміщення частини чи всього населення окупованої території як у межах відповідної території, так і за її межі; заява про те, що пощади нікому не буде; примушування громадян протилежної сторони до участі у воєнних діях проти їх власної держави, навіть якщо вони знаходилися на службі воюючої сторони до початку війни; застосування отрути чи отруєної зброї; звалтування; умисне завдання ударів по будівлях, матеріалах, медичних закладах і транспортних засобах, а також по персоналу, який використовує відповідно до міжнародного права відзнаки, встановлені Женевськими конвенціями; умисне вчинення дій, які піддають цивільне населення голоду, як способу ведення війни шляхом позбавлення його предметів, необхідних для виживання, враховуючи умисне створення завад для допомоги, як це передбачено Женевськими конвенціями, тощо [2, с. 17–18].

Протидія корупції в умовах сучасної російсько-української війни. Відчувати себе безпечним, захищеним і незалежним означає бути щасливим. Статус щастя відображає загальноприйнятє в сучасному сталому світі почуття спокою та безпеки. Однак роль держави змінюється на багатополлярному інформаційному суспільстві після правди. Зловживання владою та широкомасштабні корупційні практики в перехідному періоді розвитку призводять до того, що кримінально-правова форма забезпечення сталого розвитку може бути в дисонансі з розвитком громадських свобод. До того ж розуміння кримінального закону та злочинності відрізняється від рівня розвитку громадян, характеристик засобів масової інформації, наративів соціальних груп і мереж та дискурсів безпеки в діяльності правоохоронних органів. Більше того, воно відрізняється між жертвами та винними, громадянським суспільством і поліціантами та суддями [4, с. 20].

Війна розглядається як засіб контролю над населенням із безмежною злочинністю, пов'язаною з безкарністю та дозволеністю актів насильства, корупційною злочинністю, спекуляцією та контрабандою, торгівлею зброєю, колабораційною активністю та шпигунством. В інформаційному суспільстві війна раціоналізується через громадську думку та деїфікацію ворога. Фахівцям у галузі інформаційної та психологічної безпеки суспільства ще належить вивчити значущість раціоналізації насильства через війну метафор та наративів («орки» та «укри», «русня» та «укрофашисти», «Саурон Путлер»). Метафора війни Дж. Толкієна знаходить своє висвітлення в сучасній кримінальній міфології. Ті ж міркування стосуються вивчення сексуального насильства та ядерного шантажу у військові часи [5].

Справді, війна – це онтологічний виклик для будь-якого народу, держави. Українці сповна на собі це відчули. У стані війни всі «хронічні хвороби» суспільства виявляються з винятковою гостротою. Не стала винятком і корупція в Україні. Збереження численних її інституційних компонентів стало справжньою проблемою для національної безпеки у новітніх умовах. Інструменти корупції так само використовуються ворогом, як і фізична зброя. Значний сегмент злочинної колаборації за своєю соціально-правовою сутністю є також своєрідно корупцією зі зрадницько-політичним відтінком. І на це також слід зважати, формуючи стратегічний підхід до протидії корупції.

Стратегії і тактики боротьби з корупцією в умовах воєнного часу. Стратегія, як і тактика, є невід'ємними складниками загальної протидії корупційній злочинності. Обидва зазначені поняття часто використовуються в науковій літературі та стосуються більшості суспільних сфер життя, хоча спочатку обидва терміни були суто воєнними та стосувалися саме воєнної справи. Із часом стратегія і тактика поступово увійшли до цивільного понятійного апарату та стали складником багатьох наук (економіка, менеджмент, кримінологія тощо) [6, с. 91]. Із давньогрецької мови слово «стратегія» перекладається як мистецтво ведення воєнних операцій або як організація ведення воєнних дій [7, с. 177].

У давні часи, коли стратегія ще не набула цивільного значення, згадане поняття займало центральне місце в будь-якій військовій науці та розглядалося як визначення основного напрямку завдання удару противнику задля подальшого розвитку воєнних дій у потрібному руслі. Безпосередньо тактика у воєнному розумінні конкретизує, яким чином домогтися виконання тих глобальних задач та завдань, які окреслені стратегією [6, с. 91]. У контексті кримінології цікавий підхід до визначення стратегії і тактики навів у своїх роботах адвокат О. Туєв, який зазначає, що стратегія і тактика є складовими елементами кримінологічної політики та дають відповіді на два концептуальні питання: що робити та як робити. На перше питання відповідає стратегія, на друге – тактика [8, с. 186]. Крім того, науковець доречно порівнює стратегію з компасом, який допомагає віднайти вірний шлях у боротьбі та протидії певному виду злочинності, що є абсолютно вірним уявленням головного, глобального завдання стратегії як кримінологічного інституту. Деякі науковці схильні розглядати стратегію як набір засобів, що слугують досягненню цілей та сприяють веденню якісної боротьби з усією злочинністю або конкретними її проявами. Також із кримінологічної точки зору стратегію можна представити у вигляді вибору кінцевого напрямку для досягнення тих цілей, що були окреслені заздалегідь [9, с. 13].

З іншого боку, окремі науковці розглядають стратегію як галузь державної діяльності, яка втілює в життя концептуальні питання теорії та практики запобігання злочинності, боротьби з нею та її профілактики. Така державна діяльність конкретизується у програмуванні, плануванні, прогнозуванні та безпосередньому здійсненні певних дій, спрямованих на досягнення конкретизова-

ної мети [10, с. 30]. Один із провідних науковців у галузі кримінології О. Литвинов наголошує на тому, що кримінологічна стратегія – це сукупність певних уявлень, що відрізняються офіційним прийняттям у державі, а також принципів та планів реалізації конкретного механізму захисту інтересів держави, суспільства та окремо взятих громадян від будь-яких злочинних загроз [11, с. 138]. Безпосередньо тактика у кримінологічному розумінні являє собою складову частину стратегії, яка вирішує ті поточні завдання, які окреслюються стратегічно для досягнення кінцевої мети. Тактика протидії корупційній злочинності – це цілеспрямована та планомірна діяльність, зосереджена на досягненні мети, затвердженої стратегією [10, с. 243].

Отже, стратегія являє собою певний довготривалий план дій задля досягнення глобальної мети у вигляді подолання корупційної злочинності, а тактика являє собою безпосередньо ті дії та заходи, якими буде втілюватися в житті той план, що передбачається стратегією. Стратегія – більш теоретичне поняття, а тактика – щось пригнане вже практичній діяльності [6, с. 91]. А. Михненко наголошує на тому, що тактика антикорупційної діяльності – це певне обережне втручання уповноважених органів для ліквідації та винищення корупційних дій та проявів, яке відбувається на підставі заздалегідь визначеного стратегічного плану [12, с. 169].

Політична корупція як виклик майбутньому української державності. Корупція залишається поширеним явищем міжнародного масштабу. Проте не можна стверджувати, що це явище повністю вивчено, навіть на рівні формування термінологічного апарату. У наукових дослідженнях, присвячених проблемам корупції, відмічається, що якщо говорити про юридичну кваліфікацію корупції, то необхідно визнати наявність багатьох визначень цього феномена [13, с. 147]. Світовий банк, експерти ООН і Transparency International визначають корупцію як «зловживання державною владою для особистої вигоди» [14]. У Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією під останньою розуміється активний і пасивний підкуп національних та іноземних посадовців, суддів, членів громадських і міжнародних організацій, парламентських зборів, зловживання впливом у корисних цілях, підкуп у приватному секторі [15].

М. Корнієнко та В. Тертишник аналізують суспільно-політичні виклики і проблеми стратегії протидії корупції, питання усунення криміногенних факторів, удосконалення законодавства та діяльності правоохоронних органів. Учені наголошують, що проблеми протидії корупції мають вирішуватися системно у комплексі інтегративних заходів державно-політичного, соціально-економічного, національно-культурного, інформаційного, кримінологічного, правового та морально-етичного характеру [16, с. 88].

З іншого боку, корупція як правове явище може бути класифікована за різними критеріями. Основними з них є: територіальна ознака, форма вчинення, час дії, сфера життя, вид юридичної відповідальності, до якої притягується особа за вчинення корупції. За територіальною ознакою слід розрізняти внутрішньодержавну (національну) і транснаціональну корупцію. Залежно від форми вчинення корупційної діяльності слід розрізняти хабарництво, розтрату (привласнення) публічних коштів, клієнтізм, лобізм, фаворизм, кумівство (непотизм), захоплення держави. Залежно від особливостей механізму корупційного діяння слід розрізняти такі види: прийняття неправомірної вигоди; прийняття обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди. За часом дії корупція поділяється на однократну (однократне діяння) та пролонговану; залежно від сфери життя – на політичну, економічну, управлінську, соціальну, правову; залежно від виду юридичної відповідальності – на корупцію, за яку законодавець передбачає кримінальну, адміністративну, цивільну, дисциплінарну відповідальність [17, с. 45].

Поняття «корупція» та «політична корупція» не є тотожними ні за змістом, ні за правовими характеристиками. Завданням юридичної науки є виявлення причин, встановлення передумов та винайдення найбільш ефективних заходів запобігання та конкретизації засобів протидії політичній корупції. Встановлено, що, на відміну від корупційних діянь, види поведінки у сфері політичної корупції не повною мірою охоплені заходами юридичної відповідальності. Це пояснюється відсутністю в чинному законодавстві юридичного визначення поняття «політична корупція». Проте в межах нормативної регуляції відносин у сфері державного фінансування політичних партій сформульовано і діє правовий механізм запобігання окремим проявам політичної корупції в Україні. Водночас через встановлення вимог та обмежень у сфері фінансування політичних партій, запровадження прозорості та підзвітності політичних партій і виборчих кампаній законодавець запустив у дію процеси здійснення державного контролю за фінансами політичних партій в особі Національного агентства з питань запобігання корупції та механізми притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності за відповідні правопорушення. З огляду на це акцентується увага на важливості розуміння правових аспектів політичної корупції проблеми впливу на політичну партію через фінанси, посилення фінансової дисципліни політичних партій, удосконалення системи державного контролю за фінансуванням статутної діяльності політичних партій, а також забезпечення невідворотності відповідальності за порушення у сфері політичного фінансування [18, с. 34].

Корупція в оборонно-промисловому комплексі за нинішніх умов. Особливу увагу в межах розвитку кримінології війни варто приділяти проблемі відтворення корупції в оборонно-промисловому комплексі. О. Ткаченко та К. Задорожний небезпідставно зазначають, що діяльність міністерств, відомств, військових формувань сектору безпеки і оборони України, їх органів управління щодо запобігання та виявлення корупції повинна ґрунтуватися на тому, що суспільство повинно бути впевненим у високому рівні доброчесності їх посадових осіб, військовослужбовців та цивільних осіб. Досягнення цієї мети неможливе без наполегливого впровадження системних заходів щодо створення дієвого механізму запобігання корупції, посилення спроможності протидіяти корупційним проявам на всіх рівнях, особливо в секторі безпеки і оборони. Корумпований оборонний сектор здатний суттєво впливати на криміналізацію політики та економіки країни і тим самим перетворюватися на загрозу її національній (державній) безпеці, а також національним інтересам. На сьогодні на стадії розроблення перебуває проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки», яким має бути затверджено антикорупційну стратегію на визначений у ній період часу. Зазначені законопроекти повинні бути спрямовані на вдосконалення системи запобігання та протидії корупції. У зв'язку з військовим конфліктом на Сході України, анексією російською федерацією кримського півострова та поступове поглинання нових українських територій виникає висока ймовірність триваючого військового конфлікту. Вдосконалення дієвих антикорупційних механізмів повинно бути пріоритетним напрямом майбутньої антикорупційної стратегії України, мати всеохоплюючий, а не секторальний характер. Зусилля держави з питань боротьби з корупцією у секторі безпеки і оборони мають бути спрямовані на впровадження ефективних та прозорих процедур, за яких можливо оцінювати пов'язані з корупцією ризики, та забезпечення ефективного й прозорого управління, а також на здійснення потужної публічної інформаційної кампанії з питань антикорупційної діяльності та забезпечення необхідної підтримки антикорупційних структур. Реалізація антикорупційних заходів дасть свої позитивні результати внаслідок вдосконалення сис-

теми антикорупційного законодавства у поєднанні з можливістю його ефективного правозастосування. Корупція не повинна бути шляхом та способом задоволення потреб фізичних або юридичних осіб порівняно із задоволенням таких потреб у законний спосіб. Наявні антикорупційні заходи мають постійно оцінюватися на предмет результатів від їхнього впровадження, відповідної реакції у випадку зменшення їхньої ефективності шляхом удосконалення передусім заходів організаційно-правового характеру та адміністративного примусу, а також забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, що створює додатковий стримувальний ефект для всіх суб'єктів правовідносин. Метою запроваджуваних заходів має бути створення середовища, в якому корупція не матиме умов для існування. Подальші наукові пошуки, які будуть спрямовані на вивчення сучасного позитивного досвіду запровадження антикорупційних заходів в оборонних відомствах зарубіжних країн та можливості його запровадження в Україні, є дуже перспективними [19, с. 70–71].

У цьому контексті заслуговує на увагу Програма на виконання Антикорупційної стратегії на 2015–2017 рр., затверджена Кабінетом Міністрів України, що передбачала такі необхідні заходи, спрямовані на реалізацію загальної національної стратегії протидії корупції: посилити громадський контроль за діяльністю державних органів та органів місцевого самоврядування з метою зменшити корупційні ризики; посилити ефективність роботи органів кримінальної юстиції та судових органів; сприяти усуненню корупційних передумов ведення бізнесу, сформувати поступову відразу підприємницьких кіл до корупційних проявів; сформувати у громадськості ідею тотальної нетерпимості до корупційної злочинності; зробити більш доступною інформацію про статки державних службовців; реалізувати рекомендації міжнародних організацій, які спеціалізуються на світовій боротьбі з корупційною злочинністю тощо [20]. Хоча результати реалізації цієї Програми, як і в цілому Антикорупційної стратегії, були вельми скромними, тим не менш це було політично оформлене намагання утриматись у фарватері стратегічного підходу. Наразі ж цього немає, і це є великою проблемою.

Висновки. Переконані, що в умовах війни протидія злочинності, як і функціонування всього державного апарату, мають бути розгорнуті на виваженій стратегічній платформі. Її розробка – справа самостійних міждисциплінарних досліджень. Проте вже зараз, навіть у масштабі подібної наукової роботи, можна висловити декілька суджень щодо того, як можуть бути візуалізовані основні стратегічні виклики.

По-перше, політична корупція – загроза національній безпеці. Системна політична корупція, зокрема у депутатському, урядовому, вищому судовому корпусі, має сприйматись як фактор, що використовується російською федерацією у війні проти України. Такою є логіка кримінології війни.

По-друге, корупція в оборонно-промисловому комплексі – фактор ослаблення війська. Тобто це чинник стимулювання з боку російської федерації у комплексі інших заходів ведення війни. Отже, оборонно-промисловий комплекс потребує самостійного та специфікованого оперативного-профілактичного антикорупційного супроводу.

Колабораціонізм, не умотивований ідеологічними переконаннями, – це функціональне відгалуження політичної корупції. Таким чином, пропонуємо запровадити до наукового обігу категорію «корупційно-колабораційна діяльність». Така діяльність має стати об'єктом наукового дослідження в межах кримінології війни.

Феномен воєнних злочинів за сучасних умов не може бути адекватно досліджений, описаний, пояснений у традиційних предметних межах кримінології. Є, на наше переконання, потреба у виокремленні окремої галузі

(підгалузі) сучасної кримінології – кримінології війни. Остання має охоплювати не лише воєнні злочини, а й, власне, феномен, детермінацію, прояви, жертв агресивної війни та супутніх їй злочинів. Кримінологія війни може претендувати на відносно автономний гносеологічний

статус у новітніх контурах і глибинах кримінологічних предметного поля, саме того поля, що заграло інакшими фарбами на тлі викликів епохи постмодерну, а надто найбільш гострих та антигуманних проявів диктатур контр-реальностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Орлов Ю. В. Прогнозовані ризики загострення кримінологічної обстановки: вплив воєнних та антивоєнних факторів. *Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів)* : матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 7 верес. 2022 р.) / редкол.: М. Г. Вербенський, І. В. Опришко, О. Г. Кулик та ін. Київ : ДНДІ МВС України ; Харків : Мачулін, 2022. С. 96–100.
2. Дрьомін В. М. Кримінологія війни: методологічні засади. Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів) : матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 7 верес. 2022 р.) / редкол.: М. Г. Вербенський, І. В. Опришко, О. Г. Кулик та ін. Київ : ДНДІ МВС України ; Харків : Мачулін, 2022. С. 16–19.
3. Мальцев В. В. Захист прав військовополонених: історія та сучасність. *Актуальні проблеми нормативно-правового визначення статусу військовополонених* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 листоп. 2022 р.) / редкол.: С. С. Чернявський, Є. Ю. Бараш, В. В. Корольчук. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 89–93.
4. Туляков В. О. Війна та злочинність: методологія кримінологічного аналізу. *Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів)* : матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 7 верес. 2022 р.) / редкол.: М. Г. Вербенський, І. В. Опришко, О. Г. Кулик та ін. Київ : ДНДІ МВС України ; Харків : Мачулін, 2022. С. 20–24.
5. Conflict, Crime and Justice in the Global Era. *Imperial College London* : сайт. URL: <https://www.imperial.ac.uk/horizons/module-options/3rd-4th-year-undergraduates/conflict-crime-and-justice/>.
6. Кікалішвілі М. В. Програмування стратегій й тактики протидії корупційній злочинності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2019. Вип. 59 (2). С. 90–94.
7. Кушнарьов І. В. Стратегія протидії корупції як складова антикорупційної політики. *Право і Безпека*. 2012. № 5. С. 177–181.
8. Туев О. Кримінологічна політика і стратегії протидії рейдерству. *Публічне право*. 2012. № 4. С. 185–190.
9. Бородин С. В. Борьба с преступностью: теоретическая модель комплексной программы. М. : Наука, 1990. 272 с.
10. Голіна В. В., Лукашевич С. Ю., Колодяжний М. Г. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні : монографія / за ред. В. В. Голіни. Харків : Право, 2012. 303 с.
11. Литвинов О. М. Кримінологічна стратегія як компонент Стратегії національної безпеки України. *Теорія і практика правоохоронної діяльності*. 2010. № 3 (35). С. 137–141.
12. Запобігання та протидія корупції : навч. посіб. / за ред. А. М. Михненка. Вид. 4-те, перероб. і допов. Київ : Акад. фін. упр., 2013. 664 с.
13. Лесько Н. Типологія корупційних проявів у поліції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2020. Т. 7, № 3. С. 146–152.
14. The World Bank, Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank / World Bank. 1997. September. 73 p. URL: <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/corruptn.pdf>.
15. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) : від 27.01.1999. База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101.
16. Корнієнко М. В., Тертишник В. М. Протидія корупції: стратегія та практика. *Проблеми законності*. 2021. Вип. 152. С. 87–101.
17. Каленіченко Л. І., Слинько Д. В. Поняття, ознаки та види корупції. *Право і безпека*. 2022. № 1. С. 39–46.
18. Корчак Н., Корчак Я. Запобігання та протидія політичній корупції: правовий аспект. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Державне управління*. 2021. Вип. 1. С. 34–44.
19. Ткаченко О. В., Задорожний К. А. Антикорупційні заходи в Національній гвардії України як складовий елемент боротьби з корупцією у секторі безпеки і оборони. *Честь і закон*. 2022. № 1. С. 66–72.
20. Про затвердження Порядку підготовки, подання антикорупційних програм на погодження до Національного агентства з питань запобігання корупції та здійснення їх погодження : Рішення Нац. агентства з питань запобігання корупції від 08.12.2017 № 1379. БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-18>. Втратило чинність.